

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Slavernijverleden, dekolonisatieoorlog, en 'wij'

Kruizinga, S.

DOI

[10.5117/TvG2023.3.001.KRUI](https://doi.org/10.5117/TvG2023.3.001.KRUI)

Publication date

2023

Document Version

Final published version

Published in

Tijdschrift voor Geschiedenis

License

CC BY-ND

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Kruizinga, S. (2023). Slavernijverleden, dekolonisatieoorlog, en 'wij'. *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 136(3), 189-191. <https://doi.org/10.5117/TvG2023.3.001.KRUI>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UIT DE REDACTIE

Uit de redactie. In deze rubriek schrijven redacteurs van het Tijdschrift voor Geschiedenis beurtelings over actuele thema's of gebeurtenissen in de historische wereld die hen bezighouden.

Slavernijverleden, dekolonisatieoorlog, en 'wij'

Samuël Kruizinga

Niet alleen in Nederland en België is er volop aandacht voor de geschiedenis van kolonialisme en slavernij. In Groot-Brittannië vormen zij onderwerp van een virulent debat waarin wetenschappelijke visies op dat verleden samensmelten met discussies over identiteit en moraliteit, over conservatisme en 'wokisme'. In deze 'cultuuroorlog' staan historici in de frontlinies.

De term *culture war* komt uit de Verenigde Staten, en wordt vooral gebruikt door conservatief-culturele groeperingen die waarden als loon naar werken, individuele verantwoordelijkheid en trots op de natie zeggen te moeten verdedigen. Deze waarden zouden worden bedreigd door een bonte schakering van uitdagers, variërend van feministen en socialisten tot aanhangers van Black Lives Matter en leden van de LGBTQA+-gemeenschappen.¹ In Groot-Brittannië ontstond, met name in de aanloop naar het referendum over lidmaatschap van de Europese Unie van 23 juni 2016, een eigen variant op deze *culture war*. Voorstanders van een Brexit stelden deze voor als een daad van verzet tegen een globalistisch-linkse Brusselse elite wier beleid haaks stond op de belangen van de gewone, hardwerkende

Brit. Na Brexit woedt de *culture war* voort, ook als onderdeel van de electorale strategie van de Conservatieve Partij. In haar visie moet Groot-Brittannië, om weerstand te kunnen bieden tegen Schots separatisme, culturele en economische malaise, en de Russische en Chinese uitdagingen, het zelfvertrouwen terugkrijgen. Dat zelfvertrouwen zou gestoeld moeten zijn op een gezamenlijk verhaal over het grootse Britse verleden en het gedroomde *global Britain*, dat daarop een logisch vervolg vormt.²

Een groep historici opende in 2020 een nieuw front in deze cultuuroorlog door zich te verzetten tegen een al te negatieve duiding van plaatsen van Britse herinnering door de National Trust (de Britse monumentenzorg). In de ogen van deze historici had de National Trust hedendaagse morele maatstaven toegepast op het verleden. Hierbij zouden actoren uit het verleden zijn gekapitteld om gedrag en ideeën die in die tijd zélf helemaal niet controversieel zouden zijn geweest. Groepen als History Reclaimed (met onder andere de bekende historicus Niall Ferguson, maar ook

1 Andrew Hartman, *A war for the soul of America. A history of the culture wars* (Chicago 2015).

2 Robert Saunders, 'Brexit and Empire. "Global Britain" and the Myth of Imperial Nostalgia', *The Journal of Imperial and Commonwealth History* 48.6 (2020) 1140-1174; Sathnam Sanghera, *Empireland. How imperialism has shaped modern Britain* (Londen 2021).

Brexit-voorman Nigel Farage en conservatief politicus Jacob Rees-Mogg) stelden dat er veel meer ruimte moest zijn voor optimisme over en trots op het Britse verleden, met name het koloniale deel hiervan.³ Al in 2013 schreef Ferguson *Empire. How Britain made the modern world*, waarin hij betoogde dat de wereld beter af was dankzij het Britse (en Franse) kolonialisme, dat orde en welvaart bracht, ongeordende en gewelddadige samenlevingen goed en deugdelijk bestuur oplegde, globalisatie mogelijk maakte, en een einde maakte aan slavernij.⁴

Deze punten zijn verder uitgewerkt in de in 2023 verschenen bestseller *Colonialism. A moral reckoning* van Nigel Biggar – net als Ferguson lid van *History Reclaimed*. Biggar stelt niet blind te zijn voor de excessen van het kolonialisme, maar dat de overdreven nadruk hierop het enorme belang van de verspreiding van positieve, westerse waarden door het Britse Empire heeft doen ondersneeuwen. Hij wil mensen in het hier en nu erop wijzen dat de westerse cultuur een groots verleden én een grote toekomst heeft. Academische en maatschappelijke tegenstanders – zij die streven naar 'dekolonisatie' en naar een 'postkoloniale' wetenschap en samenleving – zet hij weg als naïevelingen die met een modieuze wind meedraaien, de historische waarheid verdraaien en met hun kritiek op 'het Westen' trouwe strijdmakers zijn van 'Vladimir Putin's regime in Russia and the Chinese Communist Party'.⁵ Dit citaat geeft al aan hoe groot Biggar het belang van zijn werk acht. Zijn boek leest in de eerste plaats als een politiek pamflet van een strijder in de cultuuroorlog en pas

daarna als een geschiedwerk: materiaal dat niet in zijn straatje past wordt weggelaten of gebagatelliseerd, en het perspectief van de niet-westerse Ander wordt gemarginaliseerd om punten te scoren tegen het 'wokespook' of uit angst dat een vrije, democratische samenleving niet tegen zelfkritiek kan.⁶

Ook in Nederland en België is het koloniale en slavernijverleden inzet van een maatschappelijk debat dat eigenlijk vooral over het hier en nu, en over wie 'wij' zijn, gaat. Britse Empire-apologeten als Biggar en Ferguson zien geweld en racisme als tijdgebonden excessen die in de schaduw staan van het succes van het Europese beschavingsoffensief.

Of geweld en racisme nu als (tijdgebonden) 'excessen' moeten worden beschouwd, of juist centraal zouden moeten staan in onze analyses van het verleden is ook hier expliciet inzet van debat. Een opvallend verschil met de Britse situatie is dat in Nederland niet alleen historici, maar ook overheden een belangrijke rol spelen. Overheden financieren onderzoek gericht op het koloniale en slavernijverleden, en zijn soms zelfs actief betrokken bij het opstellen van de onderzoeksopdracht. De vraag is welke consequenties dat heeft voor academische vrijheid, voor de verhouding tussen beleidsmakers en historici, maar ook voor de stemmen – in heden en verleden – die het onderzoek vertolkt, en voor de reikwijdte van de aanbevelingen die we mogen doen.

In dit nummer van *Tijdschrift voor Geschiedenis* zijn, naast mooie onderzoeks- en review-artikelen en recensies, vier essays te lezen van historici die hun licht laten schijnen over

3 *History Reclaimed*, 'About History Reclaimed. Our mission'.

4 Niall Ferguson, *Empire. How Britain made the modern world* (Londen 2003).

5 Nigel Biggar, *Colonialism. A moral reckoning* (Londen 2023) 5.

6 Bas Heijne, 'Geef het woke-spook maar weer de schuld', *NRC* (22 oktober 2022). Zie bijvoorbeeld de uitgebreide, en zeer kritische reflectie van Alan Laster, 'The British Empire in the culture war. Nigel Biggar's Colonialism. A moral reckoning', *The Journal of Imperial and Commonwealth History* 51.4 (2023) 763-795.

de aard en de richting van het Nederlandse en Belgische onderzoek in opdracht naar het koloniale en slavernijverleden. Miko Flohr en Nico Wouters richten zich in de eerste plaats op het onderzoeksprogramma *Onafhankelijkheid, dekolonisatie, geweld en oorlog in Indonesië, 1945-1950*, uitgevoerd door het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV), het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) en het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies, formeel in opdracht van en gefinancierd door de Nederlandse regering. Aan de hand van een persoonlijke geschiedenis stelt Miko Flohr de vraag of groepen voor wie de dekolonisatieoorlog meer dan voor anderen 'levende geschiedenis' is (zoals bijvoorbeeld Indo-Europeanen en Molukkers), geholpen zijn met deze vorm van onderzoek in opdracht. Nico Wouters kijkt juist naar de waarheidsclaims van dergelijk onderzoek in opdracht. Vertegenwoordigen de conclusies van historici een door overheden gesanctioneerde waarheid en, zo ja, welke rol kunnen of moeten die 'officiële' maar ook statische conclusies spelen in enerzijds een evoluerend wetenschappelijk debat en anderzijds in veranderende politieke en maatschappelijke verhoudingen?

Samira Azabar en Zeger Verleye behandelen een andere vorm van historisch onderzoek in opdracht, namelijk de Congo-commissie, waarin Belgische parlementsleden zetelden om het koloniale verleden van België in Congo, Rwanda en Burundi te onderzoeken. Dat had als resultaat een extreem gedepolitiseerde, en daarmee wetenschappelijk en maatschappelijk onbevredigende, conclusie zonder duidelijke status. Daarmee hield de Congocommissie

een koloniaal taboe in stand, terwijl zij dit taboe tegelijkertijd van inhoud en vorm deed veranderen. Als laatste verhalen Guno Jones, Nancy Jouwe en Susan Legêne over hoe het door de gemeenteraden van Amsterdam en Utrecht in opdracht gegeven onderzoek naar de slavernijgeschiedenis en de doorwerking ervan in de hedendaagse maatschappij mislukte. Zij reflecteren op de lessen die we daaruit kunnen trekken over de verhouding tussen beleidsmakers en historici, zeker wanneer een verleden wordt onderzocht dat ook in het heden nog zo zicht- en voelbaar is.

Gezamenlijk vormen de vier essays een uitdaging én een waarschuwing. Antwoorden op de uitdagingen van vandaag zijn niet pasklaar te vinden in het verleden, hoe aantrekkelijk het ook is te denken dat met gedegen onderzoek het laatste woord kan worden gezegd, zodat 'we' weer 'samen' verder kunnen. Tegelijkertijd is er voor gedegen onderzoek geen alternatief, al was het maar omdat de valse, ahistorische nostalgie van Biggar en andere *culture warriors*, die we ook in Nederland en België terugzien, serieuze tegenspraak verdient.

Over de auteur

Dr. **Samuël Kruizinga** is senior-onderzoeker en docent aan de Universiteit van Amsterdam. Hij bestudeert de geschiedenis van oorlog, geweld en vormen van internationale organisatie in de negentiende en twintigste eeuw. Hij publiceert onder andere over economische oorlogvoering en bezettingen, over de Eerste Wereldoorlog en over kleine staten. E-mail: s.f.kruizinga@uva.nl